

Különfélék.

A *hőtelező polgári házasságról* szóló törvényjavaslat dec. hó 2-án terjesztetett az országgyűlés elé. E törvényjavaslatot úgy az országgyűlési pártok, mint az ország összes felekezetei rég várták, s kíváncsian lesték, mikép fogja e törvény a polgári házasság alapjául szolgáló elveket felállítani, hogy az a különböző vallásfelekezetek hitcikkelyei keretébe beilleszthető legyen.

Az előterjesztett s a napi sajtó által közre adott törvényjavaslatot az összes protestáns felekezetek örömmel üdvözölték, ugy különben a napi sajtó legnagyobb része is. Egyedül a róm. katolikus egyház nem fogadta e javaslatot kedvezően.

A protestánsoknak nem volt s nincs okuk e törvényjavaslatról félni; ez a protestántizmusnak további haladását jelzi. A javaslat a különböző vallásfelekezetekhez tartozóknak megadja a módot és alkalmat, hogy egy egységes házassági törvény szabványai szerint köthessenek házasságot.

A házasság megkötése felek hitelveit nem érinti, nem bántja, ki-ki saját hitelveit vallhatja tovább, a mikép eddig vallotta.

A törvényjavaslat a házasságkötés eddigi s jelenlegi formáját változtatja meg, midőn szabályozza azt, hogy minden házasság a polgári tisztviselő előtt kötendő (anyakörnyvezető, alispán, főszolgabíró, polgármester és consul), nem pedig a pap előtt, mint eddig; csak midőn a polgári tisztviselő által kiállított okmánynyal igazolva van a megkötött házasság, fordulhatnak a házastársak saját lelkészeikhez a papi áldás megadásáért.

E papi áldást a törvény nem rendeli, nem követeli, tehát a felek akarától, vallásosságától fog függni. Ez a pont az, a mi aggodalmat ad arra, hogy a vallásosságot a hívők gyakorolni fogják-é jövőben úgy, a mint eddig tették? s a saját hitelveik szerinti hitbuzgóság nem fog-é csökkenni?

Ez aggodalomnak van alapja, mert az emberi természetben fekszik a dolgok könnyebb elintézését keresni, s így itt is megtörténhetik az, hogy a hivek a polgári tisztviselő előtt az államtörvény kere-

tében megkapván a törvényes formát, a papi áldást, a hitoktatást mellőzni fogják. Nem hisszük ugyan, hogy ez gyakran fordulna elő, de már maga a felfevés eleve arra kell hogy indítsa a papságot, hogy hiveiket a saját egyházuk keretébe még jobban és buzgóbban neveljék.

Ha a törvényjavaslat alapelveit vesszük megfigyelés alá, azt találjuk, hogy az eljegyzés, a házassági akadályok, a házasság megkötése és a házasság érvénytelenségeül felállított tételek előttünk, unitáriusok előtt nagyon is ismeretesek, mivel az 1889. évi márt. havában tartott Főtanácson megállapított s ugyanazon év sept. 1-én életbe lépett „Házassági Jogunk“-ról alkotott törvény alapelveivel nagy részben megegyezik, természetesen azzal a különbséggel, hogy míg a mi házassági törvényünk a házasságkötést az illető lelkész előtt rendeli megkötetni, addig a javaslat polgári tisztviselőt rendel kötelezőleg.

Az egész javaslat alapos körütekintéssel, helyes jogérzéssel van szerkesztve; jogokat ad, jogokat véd, oly alapos és részletes módozatokkal, hogy törvényhozásunkban így előkészített törvényjavaslat rég nem terjesztetett elő. Azonban sajnos, a szabad gondolkozással megalkotott törvényjavaslatban mégis van egy igen lényeges, kidolgozott és keresztül vitt alapelv, mely nem haladást, de a protestáns alapelvekkel szemben visszaesést jelent, ez alapelv: a házasság fel nem bontható, csak az *egyik házastfél vétkessége* alapján.

É vétkességi esetek az V. fejezetben részletesen fel vannak sorolva, s ez esetek valamelyikét, a házasság felbontását kérő fél bizonyítani köteles, hogy a felbontás kimondható legyen. Ugy de van-e abban a helyzetben a peres fél, hogy ilyet mindig tudjon bizonyítani? nincs és nem is lehet, mint ezt a gyakorlat bizonyítja; de másfelől a házasság megszűnési, illetve felbonthatási okok közül teljesen mellőzi a javaslat a házastfél közötti engesztelhetetlen gyűlölséget, mellőzi a magtalan-ság eszközlését, az örültséget, sőt a házasságtörést sem jelzi nyíltan, csak beburkoltan lehet erre következtetni. Ezek pedig oly lényeges okok, a melyeknek hiánya visszaesést jelent épen a kötelező polgári házasság behozatala alkalmával.

A protestántizmusnak alapelve a szabad gondolkozás, a házassági tarthatatlan kötelék felbonthatósága, de ez elvvel szembe a törvényjavaslat oly korlátokat szab, a melyeket legtöbbször legyőzni lehetetlenség. Ugyan hogy és mily módon vigye a művelt házastfél a családja körében történeteket a nyilvánosság, a bíróság elé, még ha teljesen bizonyítani lehetne is?

Meg van a gyűlölség alapjául szolgáló ok, de ezt alkalmazni a házasság felbontására csak akkor lehet, ha az vétségnek van minősítve.

Ehez hasonlók a fennebb jelzett okok is, a melyek a javaslatba felvéve nincsenek. Ez okok mellőzésével, nem a szabadelvűség haladását jelzi a törvényjavaslat, hanem megkötöttnek s felbonthatatlannak kívánja tartani az oly házasságot, a mely magával a „Házasság“ czéljával, alapfogalmával ellenkezik.

Nem kívánunk e kérdésekkel most részletesen foglalkozni; azonban hisszük és reméljük, hogy a törvényhozás böles megfontolás alá fogja a javaslat ezen részét venni s a hiányokat pótolni fogja.

A gyermekek vallása. Az 1868-ik évi LIII. törvényczikk a gyermekek vallásáról bölesen gondoskodott. Az a törvény szüntette meg a *reversalist*; az a vallásfelekezettek közötti békétlenségnek, surlódásnak czélozta elejét venni; az a törvény a tizenkilencedik száz év egyik szabad alkotása volt; annak alapelve, annak keretében minden vallásfelekezet, s különösen a protestánsok azt hitték, remélték, hogy a felekezettek közötti surlódások megszűnnek, de ez nem következett be. Ott voltak lépten-nyomon az elkeresztelések a róm. kath. egyház papjai által, a melyek sértették a törvényt és sértették a protestánsokat. E sérelemnek következése lett a törvény végrehajtására kiadott ministeri rendelet, vagy az általánosan ugynevezett *elkeresztelési rendelet*.

E rendelet ellen a római kath. klerus kérelhetlenül küzdött és küzd, s e küzdelemnek lehet kö-zönni a gróf Csáky Albin v. közoktatásügyi minister úr által a fennebb hivatott törvény módosítására s a gyermekek vallására vonatkozó törvényjavaslatot.

E törvényjavaslat nem lehet a „*szabadelvűpárt*“ javaslata, ez a róm. kath. klerus törvényjavaslata.

Ez a törvényjavaslat nélkülöz minden alapvet, ez nincs sem államjogi, sem egyházjogi törvények alapján s azok fejlődésén szerkesztve.

Egy pharagraphusokba összeszedett, zavaros, érthetetlen törvényjavaslat, a mely a kivitelnél, az alkalmazásnál sok, de nagyon sok sérelmet fog okozni, s az egyházak közötti harcznak végtelenségét jelzi, mert alapul, a mikép 1868. előtt volt, a *reversalist* veszi. Veszedelmes intézkedés az, hogy a ve-gyes házasság megkötése alkalmával a leendő házaspár a születendő gyermekek vallása iránt előre egyességre lépjenek. Mit tesz ez és mire czéloz? arra, hogy a róm. kath. egyház, mint a multban tette, ugy a jövőben is azt a feltételt kösse ki a házassalendő feleknek, hogy áldását csak akkor fogja a házasságra adni ha a születendő gyermekek a róm. kath. hitelvekben fognak a szülők által neveltetni. Tehát kényszer, a melylyel egy leendő családi életet már alapjában megmételvez, megront és viszályt hint akkor, midőn

még e kérdés végleges elbírálását — a felek meg nem egyezése esetében — a bíróságra bizza. Hogyan lehet ott boldog, nyugodt családi életet képzelni, hol már kezdetben bíróság kell hogy döntsön a jegyesek között? ?

Ez nem a szabadelvűség iránya, ez klerikalizmus! melyet a mi szabadelvű országgyűlésünk nem szentesíthet!!

Ha az 1868-iki törvényt minden körülmények között módosítani kell, a mire ugyan szükség nincs, módosíttassék a szabadelvűség alapján oly módon, hogy a szülők gyermekeik vallásos neveléséről köteleztesenek gondoskodni; azonban az ők szabad elhatározásukat, hogy mely hitfelekezet hitelvei szerint neveltessék, egyik egyház se befolyásolhassa; s az egyházi áldást megtagadó lelkészre kemény büntetés szabassék. — Csak ily irányú módosítás biztosíthat megnyugvást és békességet, de nem a tervezett modern reversálisok.

Schlauch nagyváradi püspök memoranduma. A kötelező polgári házasság tárgyában benyújtott törvényjavaslat ellen Schlauch bíboros püspök egy memorandumot szerkesztett. E memorandumban az erdélyi protestánsok s különösen az unitáriusok ellen nagyon kifakad; olyanoknak kíván feltüntetni, mint a kik részben okozói voltunk a kötelező polgári házassági törvényjavaslatnak.

Ez okból kénytelenek vagyunk a bíboros főpapnak megjegyzéseket tenni:

Nagy mértékben való elfogultság, vallásos gyűlölet kellett arra, hogy memorándumába ily szavakat írjon: „*divatba jött törvénytelen eljárás és az unitáriusok minden józan jogi felfogást megszegyenítő házasság bontó könnyűsége.*“ Mit gondol a bíboros főpap? mi egyházjog nélkül való felekezet vagyunk, a mely egyháznak szentesített törvényei ne lennének? Mi éppen olyan szentesített törvények alapján kormányzunk, mint a többi vallásfelekezetek.

A mi egyházjogunknak is több százéves multja van; a mi jogszabályaink mindig a szabadelvűségre voltak alapítva; e szabadelvűség tartott a küzdelemben fenn, a melyet kiállani kellett. A józan ész, a józan gondolkodás vezérelt a harcokban és nem szégyenített meg s attól a bíboros főpap memoránduma sem fog eltéríteni.

Nagyon téved, midőn azt mondja, hogy minden józan jogi felfogást megszegyenítő a mi házasságfelbontási eljárásunk. Ugy látszik nem vette magának azt a fáradságot, hogy a mi egyházjogunkat tanulmányozza; nem kísérte figyelemmel egyházi életünk fejlődését, törvényalkotását, mert ha azt teszi, oly alaptalan vádat világgá nem bocsát; de úgy látszik a saját kényszerhelyzete, melylyel a memorandumot

az ország elé vitte, teremtette meg azt az álláspontot, melyen az unitáriusokat s egyáltalán az erdélyi protestánsokat állítja a kötelező polgári házasság elé, mivel a dogmát fegyverül elég erősnek nem tartotta.

A magyar bíróságok az unitárius elváltásokat igen is elismerték érvényeseknek, mert e judicatura, egyfelől az állami 1868. évi, másfelől az egyházi törvényt tisztelte és tiszteli s nem lökte el magától, mint nem létezött. Midőn a magyar judicaturát határozata miatt elítelni megkísérlé és röpiratokat emlit, nagyon jól tette volna, ha az 1888. és 1889. évi jogtudományi lapokat is figyelmére méltatja s teljesebb tájékoztatást szerez magának.

Az 1889. évi jogi szaklapok az unitáriusok Főtanácsa által 1889. mártius havában tartott törvényhozó gyűlésén megállapított „Házasságjogról“ való törvényt, mely csak a multban hozott törvények összefoglalása volt, örömmel üdvözölték s az abban lefektetett alapelveket oly alkotásnak jelezték, a mely a magyar jogtudomány és törvényhozásnak nem szégyenére, hanem dicséretére válik.

Ha ez egybefoglalt törvényt, mely az unitárius házasságjog anyagi és alaki ágát öleli fel, összehasonlította volna a benyújtott törvényjavaslattal, megtalálta volna az alapelveket mindkettőben, a mely alapelvek nem megszegényítő eljárást tüntetnek fel az unitáriusokra, és látta volna, hogy azok a valódi helyes jogalapon szerkesztett törvény keretében intézik a házassági ügyeket.

Nem kívánunk e memorandum irányával, annak szellemével részletesen foglalkozni, az ellenében beszélni felesleges is volna, mivel ott azt a csökönös álláspontot találunk, melylyel a róm. kath. egyház mindig a kánont tolta és tolja előtérbe, a mikép most is a kötelező polgári házassággal szembe teszi. Nem kívánjuk azt sem méltatni, mikép igyekszik a szentesített országos törvényt, valamint a protestáns egyházjogokat félremagyarázni.

Egy körülményre azonban még ez alkalommal felelnünk kell: az ugynevezett „erdélyi házasságot“ egészen a mi javunkra írja, pedig ebben is alaposan téved, mivel ez nem csak a mienk, hanem a szintén szabadelvű eszmékre épített s olyan jogokkal felruházott amaz egyház is, a mely a harcot szintén felvette a főpappal, t. i. az erdélyi ev. ref. egyházzal! E tekintetbe alapelveink egyeznek ez egyház alap-törvényeivel, s így e kérdésben nem állunk magunkra.

A laza erkölcsöket sem mi, sem pedig az erdélyi ev. ref. egyház nem terjesztette és nem terjeszti. Ellenkezőleg. Igyekeztünk törvényeink keretében, a tarthatatlannak bizonyult házasságokat fenn nem tartani, s ezzel a vadházasságokat megakadályozni; a mi törekvésünk éppen az

erkölcsös élet javára irányult. S hogy vajjon ez az eljárás-e a társadalomra nézve üdvösebb, vagy a r. kath. egyházé, mely az oly házassági köteléket is fentartotta és tartja, melyben a családi élet szentsége bemocskoltatott, ezt joggal kérhetjük? Schlauch püspök mindent csak a r. kath. kanon szempontjából akar elbírálni, a mely szempontból már aztán akár a coelibatust is lehet fedezni.

A Jóhái Mór összes művei kiadására indított gyűjtés az országban szép eredménnyel halad. Az unitárius egyházban *Ferencz József* püspök bocsátott ki felhívást, hogy aláírás útján szereztessék meg a nemzeti kiadás *a kolozsvári főiskolai könyvtár* számára, a mint azt „Aranykönyv„ rovatunkból láthatni. Ezen kívül egy-egy példányra előfizet a *tordai és székelykereszturi gmnnasiumi könyvtár*; s a mint éppen most értesülünk, a *marosegyházköri könyvtár* is. Jól teszitek affiai, hogy a mit egyesek közülünk nem igen cselekedhetnek, azt egyesülve művelitek s így ezúton is részt kértek a nemzet nagy írójának ünnepléséből.

A vallások egyetemes parlamentje. Az Északamerikai Egyesült Államok népe arra törekszik, hogy a különböző fajokat egyesítse, egy nemzetté alakítsa. E cél elérésére az egyetemes emberi szeretetet használja. Az emberiség legnagyobb jóltevőjének — Jézusnak — eme szavait veszi alapigékkül: „Ti mindnyájan testvérek vagytok, azért kölcsönösen szeressétek egymást.“ Az 1893-ik évi chicagói világkiállítás alkalmával rendezett vallások parlamentjének is az volt a célja, hogy a különböző vallás-felekezeteket egymással testvéries viszonyba hozza; s nem csak a keresztényeket, hanem a kereszténységen kívül állókat is felhívta vallásos nézeteik nyilvánítására. Ez egy olyan kezdeményezés volt, a melynek az unitáriusok mindig zászlói vívói voltak, s azok lesznek. Először is addig olyan egyházi gyűlés nem volt a világon, a mely a talentumok oly nagy seregét összehozta volna, mint ez. S mi még jelentőség-teljesebb, nem volt egy egyházi gyűlés sem, a melyen a különböző fajok, országok és vallások képviselői oly nagy számban képviselve lettek volna. A vallások parlamentjében az emberiség minden számot tevő felekezetéből voltak képviselők.

A gyűlés 17 napig tartott Columbus termében, a melyben, mintegy 3,000 hallgató fért el; s többnyire mindig tele volt. A gyűlés szeptember 11-én nyitott meg. Képviselők voltak: Indiából, Japánból, Chinából, Ausztráliából, a Tigris és Euphrates völgyéből s Európa minden országából. Baptisták és Buddhisták, Catholicusok és Protestánsok, Confucius követői, Paraccek és Moslemek egymás mellett foglaltak helyet. Nagyszerű látvány volt a különböző öltözetben megjelent egyházférfiak

csoportja, a mit még látványossá tett a nagyszámu női közönség. A parlament elnöke Dr. Barrows volt.

„Minden nemzet dicsérje az urat“ hymnus eléneklése után a gyűlést Bonney úr egy igen érdekes beszéddel nyitotta meg, melyből közzöljük a következőket:

„Isten-imádók és ember-szeretők! örvendjünk, hogy megértük e dicső napot. Adjunk hálát az örökkévaló Istennek, hogy megengedte nekünk részt venni a vallások egyetemes parlamentjében. Nem csekély jelentőségű esemény ez az emberiség történelmében. Ha e congressus hűen végre hajtja azokat a kötelességeket, melyek reá vannak bízva: akkor az egész világnak öröme lesz; és az emberiség történelmében úgy fog állani mint egy új-Sion hegye, s kezdete lesz a testvéri szeretet és béke új-korszakának.

Ebben a gyülekezetben a „vallás“ szó Isten iránti tiszteletet és emberek iránti szeretetet jelent. Mi egymás iránti kölcsönös tisztelettel, szeretettel és egymás véleményének, nézetének tiszteletével serglettünk egybe. Vélemény-különbségek, nézet-eltérések vannak és lesznek közöttünk. Mindenki saját lelki szemével látja az Istent. Mindenki saját miveltsége szerint képzei magának istenét. És ez a gyűlés éppen arra való, hogy egymás meggyőződését tiszteljük, egymást szeressük, s az egyetemes testvéri szeretetet egymás között terjesszük. Legyen tehát a mi összejövetelünk a *vallások testvériségének* kezdete.“

A megnyitó beszéd után Dr. Bellows elnök, adta elő a parlament historiáját, a nehézségeket, a melyekkel annak összehozatala járt; de öröme s elégtétele nagy, hogy sikerült. A 17 nap alatt tartott beszédekből az tűnik ki, hogy a nem keresztény szónokok sokkal türelmesebbek voltak, mint a keresztények.

Különösen a római katolikusok közül némelyek nagyon szűklátkörű és dogmaticus szellemű beszédeket tartottak. Egy pár szónok, azt a tapasztallanságot követte el, hogy azért imádkozott, „hogy a pogányhitűek jussanak teljes világosságra, térjenek a keresztény vallásra, hogy üdvözülhessenek.“ Ez imák után épen a *Mazoomdár*, a *Bramo Somaj* követője s vezére következett, ki oly nagyszerű testvéris szellemű beszédet tartott, hogy a hallgatóság így nyilatkozott: vajjon, kiknek van inkább szükségök megtérésre, ezeknek a pogányoknak-e vagy ama keresztény papoknak?...

A vallások parlamentje — Sunderland unitárius lelkész szerint — ha nem is jelenti a vallások milleneumát, de azt minden esetre jelenti, hogy a különböző vallás-felekezeteknek vannak közös jellemvonásaik; s hogy e jellemvonások sokkal fontosabbak, mint a nézeteltérések;

hogy a türelem és jótékonyság gyakorlása lényeges tulajdonságai minden vallásnak, a melyikből ezek hiányzanak, az nagyon közönséges vallás. Továbbá jelenti, hogy az egyház férfiai és a vallások reformátorai meggyőződhettek a felől, hogy: az emberi szívet és öntudatot nem lehet egy sinor-mértékre vonni; következőleg azt a vallást, a melynek gyökere az öntudatban és a szívben van, a természet rendjénél fogva, csak a józan ész, és *rábeszélés*, és szeretet által lehet terjeszteni, nem pedig *erőszak*, üldözés vagy türelmetlenség által.

Hogy a vallások parlamentjének, mely Chicágóban tartatott — jótékony és üdvös befolyása lesz a vallás jövő fejlődésére a világon: az kétségbevonhatatlan tény.

Szép tett. P. Horváth Kálmán egyh. főgondnok, Ferencz József püspökné ő Nga útján az újév alkalmából a kolozsvári egyházközség szegényei számára 40 forintot ajándékozott.

Gyaszhir. Öze. Kénosi Sándor Gergelyné, szül. nagybarcsai Barcsay Mária nov. 27-én 73 éves korában jobb létre szenderült. Népes, nagy családnak volt szeretett anyja s a társadalomban általánosan tisztelt nő. Gyermekeit nagy gonddal és jó szellemben nevelte. Kénosi Sándor Lajos hunyadmegyei főpénztárnok és Kénosi Sándor József, kir. közjegyző, a hunyadmegyei unitárius egyház gondnoka az elhunytban édes anyjukat gyászolják. Földi részei Déváról Nagy-Rápoltra vitettek és ott a családi sírboltban helyeztettek örök nyugalomra.

A Szerkesztőség postája.

Dolgozó-társaink az új év alkalmából fogadják legmelegebb kívánatainkat. — Párisi levelünk és több más cikk helyszűke miatt jövőre maradt.

Olvasóinkhoz. Bármiként alakuljanak hazánkban az egyházpolitikai viszonyok a kormány idevágó javaslatainak benyújtása után, bármi leend e törvényjavaslatok sorsa, kétségtelen, hogy a vallási szabadelvűségre nagy és nehéz munka vár. Ebben a munkában igyekszünk segítségül lenni követve azt az irányt, melyet eddig követtünk, és megtartva azokat az elveket, melyek a szabadelvűség valódi elvei. Vállalatunkban újabb dolgozó-társak fognak az eddigiekkel közreműködni. S reméljük, hogy elvtársaink ügybuzgalma növelni fogja pártolóink számát is, a mivel csak mindnyájunk közös ügyének tesznek szolgálatot.

Boldog új évet!

A Szerkesztőség.